

Ken uw doelgroep

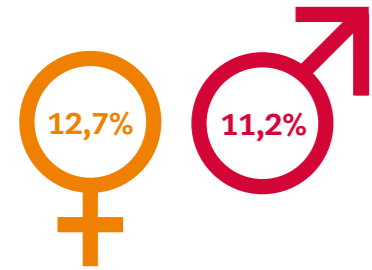
Laaggeletterdheid en maatschappelijke kwetsbaarheid in Landgraaf

Laaggeletterdheid in Nederland

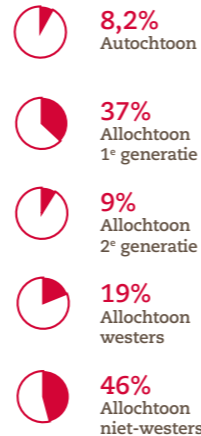
Ongeveer 1 op de 9 Nederlanders tussen de 16 en 65 is laaggeletterd ^①. In totaal komt dit neer op 1,3 miljoen mensen en 11,9% van de beroepsbevolking. Hierbinnen zijn circa 300.000 inwoners zeer laaggeletterd (2,6%) en 1 miljoen inwoners laaggeletterd (9,3%). Indien ook de doelgroep 65+ wordt meegenomen, komen er naar schatting nog eens 600.000 laaggeletterden bij. Het aantal laaggeletterden in Nederland groeit bovendien nog steeds.

LAAGGELETTERDEN IN NEDERLAND 16-65 jaar

Hieronder wordt cijfermatig weergegeven in hoeverre laaggeletterdheid voorkomt binnen diverse (bevolkings)groepen in Nederland.

Opleidingsniveau	Percentage
Lager onderwijs	42,3 %
Vmbo-bb-kb/mbo-1	24,4%
Vmbo-gl/tl	14,0%
Mbo 2 of hoger	9,2%
Havo/vwo	2,9%
Hbo	2,3%
Wo	2,5%

Nederland valt op als een van de OECD landen waar de achterstand van vrouwen op mannen op het gebied van taalvaardigheid relatief groot is. De verschillen tussen mannen en vrouwen worden groter naarmate de leeftijd stijgt.

Leeftijd correleert met het niveau van laaggeletterdheid. Dit heeft te maken met het verlies van vaardigheden op hogere leeftijd en het feit dat ouderen minder vaak hoogopgeleid zijn. Dat betekent echter niet dat laaggeletterdheid alleen bij ouderen voorkomt. Juist onder (middelbaar en hoogopgeleide) jongeren in de leeftijd van 16 tot 34 jaar is een langzame achteruitgang van geletterdheid waar te nemen.

Een opleiding draagt in positieve zin bij aan geletterdheid. Mensen die laagopgeleid zijn, hebben vaker een taalachterstand dan mensen die hoogopgeleid zijn.

Het profiel van laaggeletterden bestaat in vergelijking met geletterden relatief vaak uit allochtonen. Binnen de groep allochtonen zijn eerstegeneratieallochtonen vaker laaggeletterd dan tweedegeneratieallochtonen. Daarnaast is een duidelijk onderscheid in laaggeletterdheid zichtbaar tussen westerse en niet-westerse allochtonen. ^②

Definitie laaggeletterdheid

Laaggeletterdheid is een overkoepelende term voor mensen die (grote) moeite hebben met lezen en schrijven. Een laaggeletterde is iemand met taalniveau 1F (het niveau waarmee een kind de basisschool hoort te verlaten) of lager. Dit houdt in dat een laaggeletterde enigszins kan lezen en schrijven, maar hier grote moeite mee heeft. Het zijn dus geen analfabeten, want die kunnen helemaal niet lezen en schrijven, zelfs niet een beetje. Als laaggeletterde ben je nauwelijks in staat gedrukte of geschreven informatie te gebruiken. Je kunt hierdoor niet volwaardig meedoen in de maatschappij, thuis en op het werk.

Consequenties laaggeletterdheid

Op individueel vlak kan laaggeletterdheid leiden tot een sociaal isolement. Laaggeletterden worden onzeker en durven niet buiten hun vertrouwde kring te opereren, te solliciteren, zich duidelijk uit te spreken of actief te participeren in groepsactiviteiten. Laaggeletterdheid is daarmee een bron van sociale, culturele en politieke uitsluiting voor het individu.

Laaggeletterdheid heeft ook gevolgen voor de economie. Door ontwikkelingen als de toenemende digitalisering, worden steeds hogere en andere eisen gesteld aan mensen om deel te

nemen aan de kenniseconomie. Deze vraagt om werknemers die mondeling en schriftelijk goed kunnen communiceren. Geletterde en goed opgeleide werknemers zijn productiever; meer productiviteit betekent een hogere economische groei. Vrijwel in alle banen moeten mensen zich bijscholen, ook laagopgeleide medewerkers. Omdat bijscholing voor laaggeletterden vaak te moeilijk is en zij cursussen ook liever vermijden, lopen zij een hoger risico om uiteindelijk ontslag te krijgen.

Wat verder opvalt, is dat de kans dat een laaggeletterde onvoldoende digitale vaardigheden heeft, drie keer zo groot is als voor iemand die geletterd is ^③. Laaggeletterden beschikken over minder functionele taalvaardigheden (de vaardigheid om informatie te kunnen lezen, begrijpen en gebruiken). Dit is een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van digitale vaardigheden.

De situatie in de gemeente Landgraaf

Hieronder zoomen we in op de kwetsbare groepen in de gemeente Landgraaf. Hierbij wordt gekeken naar laaggeletterden, maar ook naar andere maatschappelijk kwetsbare groepen. Een persoon is kwetsbaar als hij niet (volledig) zelfredzaam is en daardoor niet in staat is tot maatschappelijke participatie.

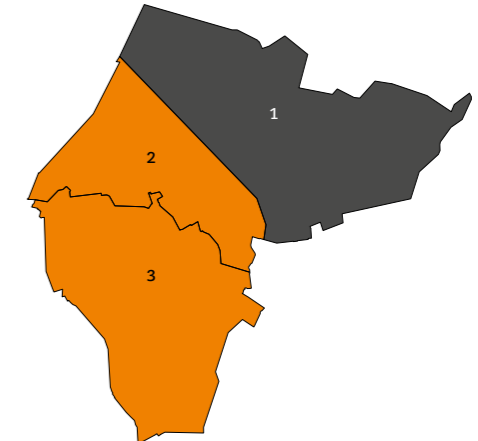
Laaggeletterdheid in de gemeente Landgraaf

In Landgraaf is 8 tot 11%* van de beroepsbevolking laaggeletterd ^④. Dit komt neer op ruim 2.300 laaggeletterden in de leeftijd van 16 tot 65 jaar. Indien ook de doelgroep 65+ wordt meegenomen, komen er naar schatting nog eens 1.800 laaggeletterden bij. Ten opzichte van het landelijke gemiddelde (11,9%), scoort Landgraaf dus relatief laag. Ook ten opzichte van Limburg (12,8%) kent Landgraaf een relatief lager aantal laaggeletterden.

In Landgraaf is 8% tot 11% van de beroepsbevolking laaggeletterd

* Het gaat hier om het cijfer dat betrekking heeft op Landgraaf, Brunssum en Onderbanken samen, zoals opgesteld door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2016).

Onderstaande figuur geeft inzicht in welke kernen binnen Landgraaf een over- of ondervertegenwoordiging van laaggeletterden is.

Kans op laaggeletterde inwoners

- Zeer laag
- Behoorlijk laag
- Gemiddeld
- Behoorlijk hoog
- Zeer hoog
- Niet meegenomen in analyse

- 1 Ubach over Worms
- 2 Nieuwenhagen
- 3 Schaesberg

^① Buisman, M. & Houtkoop, W. (2014). *Laaggeletterdheid in kaart*. 's-Hertogenbosch/Utrecht: ECBO ^② Buisman, M., Allen, J., Fouarge, D., Houtkoop, W. & van der Velden, R. (2013). *PIAAC: Kernvaardigheden voor werk en leven. Resultaten van de Nederlandse survey 2012*. Den Bosch/Maastricht: ECBO/ROA ^③ Baay, P., Buisman, M. & Houtkoop, W. (2015) *Laaggeletterden: achterblijvers in de digitale wereld? Vaardigheden van burgers en aanpassingen door overheden*. 's-Hertogenbosch: ECBO ^④ Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2016). *Regionale spreiding van geletterdheid in Nederland* ^⑤ GGD Zuid-Limburg (2014) *Een nieuwe kijk op gezondheid in Landgraaf, lokaal rapport Volksgezondheid Toekomst verkenning 2014*. ^⑥ Rijksoverheid (2014) *Leefbaarometer*. ^⑦ GGD Zuid-Limburg (2014) *Een nieuwe kijk op gezondheid in Landgraaf, lokaal rapport Volksgezondheid Toekomst verkenning 2014*. ^⑧ GGD Zuid-Limburg (2014) *Een nieuwe kijk op gezondheid in Landgraaf, lokaal rapport Volksgezondheid Toekomst verkenning 2014*.

Binnen de gemeente Landgraaf wonen in Schaesberg en Nieuwenhagen verhoudingsgewijs de meeste laaggeletterden. Ubach over Worms wordt gekenmerkt door relatief weinig laaggeletterden.

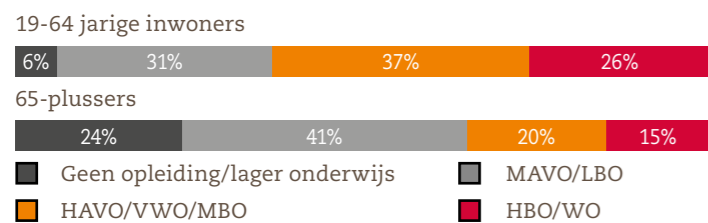
Verklaring oververtegenwoordiging laaggeletterden in gebieden in Landgraaf

Uit wetenschappelijk onderzoek is bekend dat de mate van geletterdheid op een voorspelbare manier samenhangt met demografische en sociaaleconomische kenmerken. Denk bijvoorbeeld aan opleidingsniveau, leeftijd, arbeidsmarktstatus, geslacht, opleidingsrichting, beroepsprestige en land van herkomst. Omdat gemeenten, wijken en (dorps)kernen van elkaar verschillen wat betreft demografie en sociaaleconomische structuur, komt laaggeletterdheid in bepaalde gebieden vaker voor.

In Landgraaf is 56% van de inwoners 45 jaar of ouder. Landelijk ligt dit percentage op 45 en in Limburg op 52%. Binnen de gemeente worden Schaesberg en Nieuwenhagen gekenmerkt door een relatief oudere populatie, namelijk respectievelijk 56 en 57%. Naar verwachting vormt leeftijd een belangrijke verklaring voor het percentage laaggeletterden in Landgraaf en dat er in Schaesberg en Nieuwenhagen een oververtegenwoordiging is van laaggeletterden binnen de gemeente.

Participatie op de arbeidsmarkt vormt eveneens een belangrijke verklaring voor het percentage laaggeletterden in Landgraaf. In 2015 ontving 18% van de beroepsbevolking in Limburg een uitkering (bijstands-, werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering) en in Nederland ligt dit op 15%. In de gemeente Landgraaf participeert 21% van de inwoners niet op de arbeidsmarkt. In Nieuwenhagen woont het hoogste percentage inwoners met een uitkering: 23%.

Het aantal laagopgeleide 19 tot 65-jarige inwoners in gemeente Landgraaf is relatief hoog. Zo heeft 37% van hen maximaal een mavo- of lbo-opleiding genoten (5). Het landelijke percentage ligt op 29% en in Zuid-Limburg is dat 32%. Met name Nieuwenhagen en Schaesberg worden gekenmerkt door relatief veel laagopgeleide inwoners (respectievelijk 39% en 37%). Dat is ook een verklaring voor het relatief hoge aantal laaggeletterde inwoners in deze kernen. Onder de 65-plussers is het aantal laagopgeleiden (65%) ongeveer gelijk aan het landelijke cijfer van 64%.

Een andere mogelijke verklaring voor de oververtegenwoordiging van laaggeletterden in een gemeente is normaliter het hoge percen-

tage inwoners van (met name niet-westerse) allochtone afkomst. In vergelijking tot Nederland (21%) en Limburg (21%) wonen in de gemeente Landgraaf iets meer mensen met een allochtone afkomst (23%). Dit betreffen echter voornamelijk westerse allochtonen. 4% van de inwoners is een niet-westerse allochtoon, wat een stuk lager is dan het Nederlandse percentage (12%). Binnen de gemeente wordt Schaesberg gekenmerkt door verhoudingsgewijs het hoogste percentage inwoners met een niet-westerse allochtone afkomst (5%). Dat is ook een verklaring voor het relatief hoge aantal laaggeletterde inwoners in deze kern.

Andere maatschappelijk kwetsbare groepen in de gemeente Landgraaf

Naast laaggeletterden onderscheiden we nog andere maatschappelijk kwetsbare groepen. Een persoon is maatschappelijk kwetsbaar als hij in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken doordat hij door verschillende problemen of oorzaken geconfronteerd wordt met achterstand en/of sociaal isolement. Factoren die doorgaans in verband worden gebracht met maatschappelijk kwetsbare groepen zijn - naast de vaardigheid om te kunnen lezen en schrijven - de financiële situatie, de sociale situatie en de mate van gezondheid.

In Nieuwenhagen zien we naast laaggeletterden ook een relatief hoog aantal maatschappelijk kwetsbare inwoners. In Schaesberg en Ubach over Worms wonen verhoudingsgewijs weinig maatschappelijk kwetsbaren.

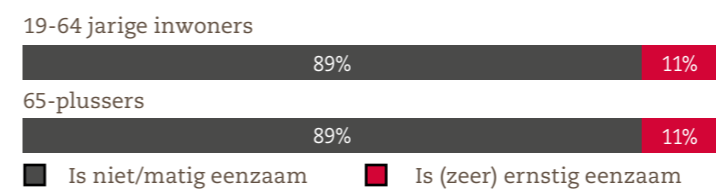
Verklaring oververtegenwoordiging maatschappelijk kwetsbaren in gebieden in Landgraaf

Vergeleken met het landelijke percentage (40%) kent Landgraaf iets meer huishoudens met een laag inkomen (43%). Binnen de gemeente wordt met name Nieuwenhagen gekenmerkt door relatief veel huishoudens die van een laag besteedbaar inkomen moeten rondkomen (45%). Daarnaast zijn in Nieuwenhagen rela-

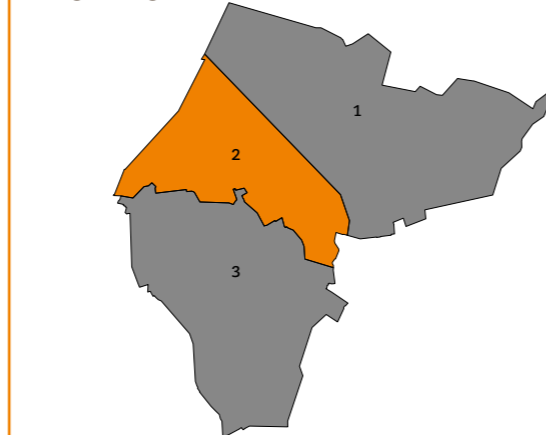
tief veel woningen te vinden die in handen zijn van wooncorporaties (32%). Ubach over Worms heeft in vergelijking het minst aantal van dergelijke woningen (23%). In Nieuwenhagen wonen dan ook naar verwachting meer mensen die in een financieel kwetsbare situatie verkeren.

Naast de financiële situatie is de sociale situatie eveneens van invloed op de kans dat een persoon in een kwetsbare situatie verkeert of dreigt te raken. Indicatoren op basis waarvan de sociale situatie van een inwoner kunnen worden gemeten, zijn de kwaliteit van de woonomgeving en de mate van ervaren eenzaamheid door een inwoner. In Nieuwenhagen en Ubach over Worms is de leefbaarheid het slechtst in vergelijking tot Schaesberg (6). In Nieuwenhagen is de sociale cohesie het minst goed, terwijl Ubach over Worms slecht scoort op veiligheid. In vergelijking tot Nederland als geheel, is de kwaliteit van de woonomgeving in alle gebieden in Landgraaf desondanks ruim voldoende.

In Landgraaf voelt 11% van de inwoners zich (zeer) ernstig eenzaam (7). Dat percentage is hoger dan in de regio Zuid-Limburg (namelijk 9 tot 10%) en ook hoger dan de landelijke percentages (8 tot 9%). In Ubach over Worms voelt relatief het hoogste percentage inwoners van 19-64 jaar zich (zeer) ernstig eenzaam (12%), en voor de groep 65-plussers voelen inwoners van Schaesberg zich het meest (zeer) ernstig eenzaam (13%). Gevoelens van eenzaamheid worden veroorzaakt doordat mensen een gebrek ervaren in het aantal en/of de kwaliteit van relaties.

Onderstaande figuur geeft inzicht in welke kernen binnen Landgraaf de kans op maatschappelijk kwetsbare groepen hoog of laag is.

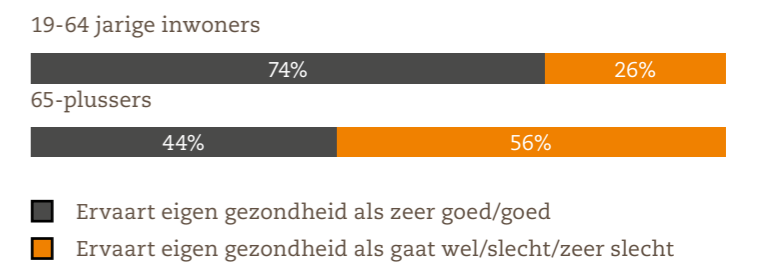
Maatschappelijk kwetsbare inwoners

- Zeer laag
- Behoorlijk laag
- Gemiddeld
- Behoorlijk hoog
- Zeer hoog
- Niet meegenomen in analyse

- 1 Ubach over Worms
- 2 Nieuwenhagen
- 3 Schaesberg

Om zelfredzaam te zijn, moet je het lichamelijke en geestelijke vermogen hebben om voorzieningen te treffen dan wel te laten treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maken. Veel van de inwoners van Landgraaf ervaren hun gezondheid als goed tot zeer goed. Desondanks ervaart 26% van de 19 tot 65-jarige inwoners en 56% van de 65-plussers een (zeer) slechte gezondheid of een gezondheid die getypeerd kan worden als gaat wel (8). Die percentages liggen hoger dan de percentages in Zuid-Limburg (respectievelijk 24% en 48%) en Nederland als geheel (respectievelijk 19% en 39%). Als we kijken naar de kernen binnen de gemeente Landgraaf dan ervaren van de groep inwoners van 19-65 jaar met name inwoners van Nieuwenhagen en Ubach over Worms een matige, slechte of zeer slechte gezondheid (beide 29%). Voor de leeftijdsgroep 65-plus geldt dat relatief veel inwoners van Schaesberg een slechte gezondheid ervaren (58%).

Methodiek

Om in kaart te brengen in welke wijken en/of kernen een oververtegenwoordiging is van laaggeletterden en andere maatschappelijk kwetsbare groepen is middels deskresearch een aantal determinanten van laaggeletterdheid en maatschappelijke kwetsbaarheid verzameld. De voorwaarden waaraan een indicator moet voldoen zijn als volgt. De indicator moet:

- Van een betrouwbare bron afkomstig zijn
- Op het juiste niveau (kern en/of wijkniveau) beschikbaar zijn
- Recentelijk onderzocht zijn

Hoe verder?

In 2016 is voor alle Limburgse gemeentes een Ken uw doelgroep analyse uitgevoerd. Hierdoor heeft iedere Limburgse gemeente inzicht in de omvang van kwetsbare groepen per wijk en/of dorpskern.

Op basis van de Ken uw doelgroep analyse brengt Cubiss Limburg een advies uit. Dit advies kan bijvoorbeeld in de vorm van een plan van aanpak zijn, waarin onder meer aandacht besteed wordt aan een structurele netwerkaanpak en de realisatie van digiTaalhuizen. Wilt u bespreken hoe u de aanpak van laaggeletterdheid kunt vormgeven? Neem dan contact op met Ilse Lodewijks, projectleider Basisvaardigheden voor volwassenen via i.lodewijks@cubiss.nl of 06 20 96 00 51.